

Samenvatting

Nederland wil naar de top – in economische groei, innovatie en maatschappelijk rendement. Daarom zet het kabinet in op innovatieve ondernemers in negen topsectoren. De minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie heeft iedere topsector gevraagd een sectoradvies op te stellen om de eigen concurrentiekracht te versterken en maatschappelijke uitdagingen te helpen oplossen. Deze adviezen vormen de basis voor het bedrijfslevenbeleid dat het kabinet na de zomer presenteert. Dit is het sectoradvies van Tuinbouw en Uitgangsmaterialen.

Met recht een topsector

De "Gouden Driehoek" is de huidige metafoor voor de uitstekende samenwerking binnen de Tuinbouw en Uitgangsmaterialen en Agro&Food sectoren tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheid – op dit punt worden wij benijd door alle andere sectoren. Met het instellen van een regieorgaan en een slagvaardige en verantwoordelijke sectororganisatie evolueert de Gouden Driehoek in 2011 tot een "Gouden Ring". Tuinbouw en Uitgangsmaterialen is één van de best bewaarde geheimen van Nederland – nu voor het eerst individueel als topsector (h)erkend. Terecht, want het is een uiterst kennisintensieve en innovatieve sector met een grote maatschappelijke en economische betekenis. Met zaden en pootaardappelen, groente en fruit, bloemen en planten, bollen en bomen is het de bron van voeding, gezondheid en geluk. Iedereen denkt bij Nederland aan bloemen. De tulp is ons nationale symbool. Nederland is de grootste exporteur in sierteelt, bloembollen en uitgangsmateriaal en nummer drie in voedingstuinbouw. Veredelaars, vermeeders, telers, afzetorganisaties, veilingen, handelaars, ontwikkelaars en een grote verscheidenheid aan toeleveranciers als bouwers van kassen en klimaatsystemen – vele zijn de absolute nummer één in hun markten en vakgebieden. Wageningen UR is de nummer twee van de wereld in land- en tuinbouw. Het Nederlandse tuinbouwcluster staat bol van innovatie en internationaal ondernemerschap. Tuinbouw en Uitgangsmaterialen is misschien wel als enig Nederlandse cluster nog onbetwist wereldmarktleider.

Tuinbouw en Uitgangsmaterialen is goed voor EUR 12,5 miljard aan binnenlandse productie, EUR 17 miljard aan export en meer dan 450.000 banen. Indirect zorgt de sector voor toegevoegde waarde en werkgelegenheid in Agro&Food (verwerkte producten), Logistiek (wegtransport, Schiphol, havens), Energie (grootverbruiker en –bespaarder) en High Tech systemen en materialen (kassen, installaties en meer). Tuinbouw en Uitgangsmaterialen is belangrijk voor innovatie samen met alle andere topsectoren: van gezonde voeding en robuuste gewassen tot groene grondstoffen met hoge toegevoegde waarde, opwekking van

duurzame energie, waterbesparing, bio-informatica, optimale logistiek, LED verlichting en esthetische kassen. Handelsgeest, innovatiedrang, coöperatief en internationaal (MKB) ondernemerschap en de "Gouden Driehoek" van bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid zijn historische sterktes waarop Tuinbouw en Uitgangsmaterialen een ambitieuze visie en actieagenda baseert voor de sector en Nederland.

Wereldleider als bron van duurzame oplossingen voor werelduitdagingen

De grote maatschappelijke en economische uitdagingen van de wereld hebben één ding gemeen: ze noodzaken ons om meer te doen met minder. De bevolking groeit en vergrijsst en concentreert zich in steden, het klimaat verandert en economische en sociale ongelijkheid blijft toenemen. Wij moeten straks voorzien in de behoefte van negen miljard mensen aan voeding, gezondheid en geluk, terwijl energie, ruimte, water en mineralen nog schaarser worden.

Juist dit is echter de kracht van de Nederlandse Tuinbouw en Uitgangsmaterialen sector. Wij doen meer met minder. Nederlandse veredelaars en vermeerderaars leveren uitgangsmateriaal voor ziekte- en droogteresistente gewassen met een hogere opbrengst en betere smaak en houdbaarheid. Nederlandse tuinders realiseren de hoogste productiviteit per hectare met minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, water en mineralen. Zij lopen voorop in energie-efficiëntie, duurzame energieproductie en CO₂-reductie. Met Nederlandse kennis, producten en productiemethoden halen boeren en tuinders in ontwikkelingslanden meer waarde uit hun teelten. Kortom, Tuinbouw en Uitgangsmaterialen levert innovatieve, duurzame oplossingen voor hogere waarde en minder verbruik, meer voedselzekerheid en duurzaamheid en minder armoede en verspilling – en Nederland is absolute top. Met onze kennis, kritische en veeleisende thuismarkt, innovatiedrang, ondernemingszin en internationale oriëntatie blijven wij internationaal voorlopen in toegevoegde waarde, kennis en innovatie, marktaandeel, productiviteit en duurzaamheid (zie figuur 1). Onze ambitie is dan ook om in 2020 wereldmarktleider te zijn als bron van duurzame oplossingen voor werelduitdagingen.

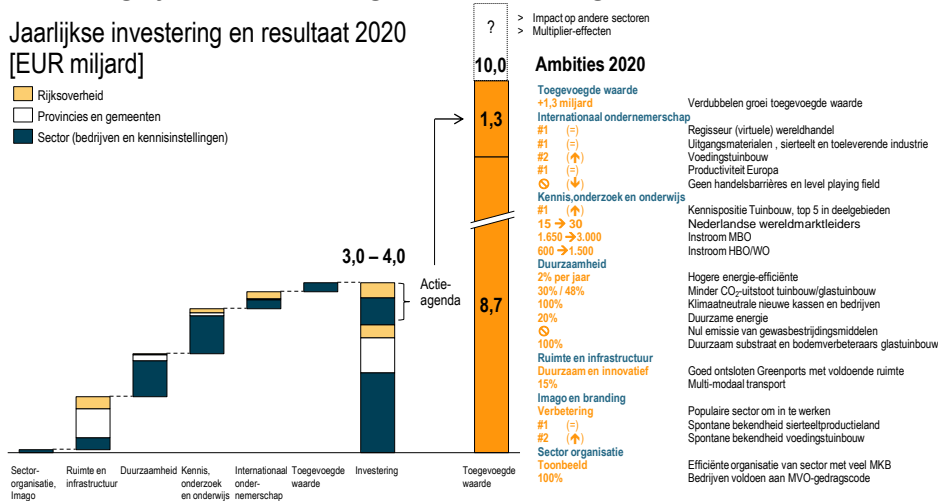
Figuur 1: Wereldleider als bron van duurzame oplossingen voor meer voedselzekerheid en voedselveiligheid, gezondheid en geluk

Met de top naar de top – een actieagenda voor wereldmarktleiderschap

De sector heeft een actieagenda ontwikkeld met zeven actielijnen. De totale investering in de sector door bedrijven, kennisinstellingen, rijksoverheid, provincies en gemeenten, inclusief de actieagenda, wordt geschat op EUR 3 – 4 miljard per jaar. In de periode tot 2020 zullen de bedrijven hun jaarlijkse investering in R&D verhogen van EUR 650 naar 790 miljoen. Met het uitvoeren van de actieagenda stijgt de toegevoegde waarde van EUR 8,7 naar 10 miljard, en worden een aantal concrete ambities per actielijn voor het jaar 2020 gerealiseerd (zie figuur 2).

Figuur 2: Met significante investeringen realiseren we grote ambities in 2020

Wij vragen **de overheid** om een realistische investering in de actieagenda van 195-295 miljoen uit het topsector budget. Hiervan is EUR 125-225 bestemd om samen met de Agro&Food sector te investeren in bedrijvigheid en kennis in ontwikkelingslanden, mede gefaciliteerd door Greenport Holland *International*. EUR 70 miljoen wordt geïnvesteerd in versterking van de kennisinfrastructuur, uitbouw van de PPSen en kennis ontwikkeling voor innovatief ruimtegebruik (zie tabel hieronder).

Tabel 1: Gevraagde investeringen overheid uit topsector budget [EUR miljoen/jaar]

Actielijn	Programma	Investering	Toelichting
2 - Wereldleider in internationaal ondernemerschap	Ontwikkelingssamenwerking	Nieuw 125 - 225	Investering in agrarische en rurale bedrijvigheid, ondernemerschap en ketenaanpak Opzetten lokale kennisinstututen op het gebied van de land- en tuinbouw en uitgangsmateriaal in een aantal ontwikkelingslanden (samen met Agro-food sector)
3 - Internationaal topcentrum voor kennis, onderzoek en onderwijs	Fundamenteel onderzoek via NWO	Nieuw: 10	Extra investering in jong talent en apparatuur in de plantenwetenschappen
	Strategisch/toegepast onderzoek PPSen zoals TTI GG en CBSG	Was 22, wordt 40	Uitbouw succesvolle PPSen zoals TTI GG en CBSG, start nieuwe PPSen (incl. onderzoek in Kas als Energiebron)
	Kennis ontwikkeling innovatief ruimtegebruik	Nieuw: 20	Duurzame oplossingen die bijdragen aan optimaal ruimtegebruik (optimaliseren logistieke stromen via ICT, meervoudig ruimtegebruik, gesloten kringloopsystemen). Matching door provinciale overheden: EUR 20
	Bio-based economy	p.m.	Extra onderzoek in kader van Bio-based Economy
	Totaal uit Topsector budget	Was 22, wordt 195-295	

Ook vragen wij **de overheid** vanuit andere beleidsterreinen financieel bij te dragen aan een plantgezondheidsfonds, een revolverend fonds voor Centres of Expertise, en een T&U Revolverend Innovatiefonds, die alle drie door de sector zullen worden opgezet en gefinancierd. Tevens vragen wij **de overheid** een aantal lopende programma's ten aanzien van duurzaamheid te blijven ondersteunen, en als lead customer te investeren in groene bebouwde omgeving (zie tabel 2).

Tabel 2: Gevraagde investeringen overheid uit overige middelen [EUR miljoen/jaar]

Actielijn	Programma	Investering	Toelichting
2 - Wereldleider in internationaal ondernemerschap	Plantgezondheidsfonds	p.m.	Waarborgfonds voor bedrijven in geval van plantgezondheid crisis
	Greenport Holland <i>International</i>	Was 1,5 wordt 5	Facilitering van clustersamenwerking door NL bedrijven en kennisinstellingen in het buitenland - in huidige hoedanigheid
3 - Internationaal topcentrum voor kennis, onderzoek en onderwijs	Revolverend fonds voor Centres of Expertise	Nieuw: 5	Regionale samenwerking tussen bedrijven en MBO/HBO opleidingen voor optimale afstemming
	T&U Revolverend Innovatiefonds	Nieuw: 25	Risicofinanciering voor innovatief ondernemerschap door (start-up) bedrijven
4 - Meest duurzame sector T&U ter wereld	Kas als Energiebron (KaE)	Continueer: 12	Voortzetting succesvolle KaE programma na 2012
	Aardwarmte	Continueer: 12	Door te investeren in aardwarmte kan er 10 % of meer worden bespaard op fossiele brandstoffen in de tuinbouw
	Lead customer in groene bebouwde omgeving	p.m.	Investering als lead customer in groene bebouwde omgeving
	Totaal	Was 25,5 wordt 59	

Wij als **bedrijven** zullen de bovengenoemde investeringen van de overheid in de actieagenda matchen met EUR 462-562 miljoen (zie tabel 3 in Hoofdstuk 5). Voor de matching van het strategisch/toegepast onderzoek in PPSen zijn commitment brieven ontvangen van Plantum NL (verdelingsbedrijven) en het Productschap Tuinbouw (MKB bedrijven) - zie appendix 1.

Tenslotte vragen we de overheid om het huidige instrumentarium voor stimulering van innovatie, met name door het MKB, te continueren (o.a. WBSO, Innovatiebox, IPC).

De investering in de actieagenda resulteert voor de sector in méér toegevoegde waarde, blijvend leiderschap in wereldmarkten, kennis en duurzaamheid, een sterk merk en een slagvaardige en verantwoordelijke sectororganisatie.

- **Verdubbeling in groei toegevoegde waarde.** Wij **als sector** zullen meer waarde creëren door consument- en marktgedreven innovatie. De waarde zal ontstaan door intensieve samenwerking langs de hele keten. Als sector ijveren wij voor de inzet en acceptatie van nieuwe technologie voor innovatie en waardecreatie.
- **Wereldleider in internationaal ondernemerschap.** Wij **als sector** zullen onze kennis, technologie en ondernemerschap internationaal inzetten om antwoord te geven op werelduitdagingen. Wij versterken onze rol als regisseur van de wereldhandel door te investeren in standaardisatie, ICT en de internationale netwerken van onze productie- en handelsbedrijven. Het vermijden en snel kunnen herleiden van de bron van een ziekte of

plaaq is van het allergrootste belang, daarom zijn onze supply chain controle systemen (kwaliteit, track & trace) altijd state-of-the-art. Greenport Holland *International* zal clusters van ondernemers en onderzoekers helpen bij het verzilveren van kansen in het buitenland. Wij vragen **de overheid** met handelsmissies en landbouwattachés onze leidende rol als exporteur te ondersteunen in de belangrijkste markten en te lobbyen bij WTO en EU voor consistente regelgeving, implementatie en handhaving op het gebied van plantgezondheid, arbeidsomstandigheden en duurzaamheid. Met de overheid willen wij investeren in het stimuleren van bedrijvigheid, ondernemerschap, ketenaanpak en kennisontwikkeling/uitwisseling in opkomende markten en ontwikkelingslanden.

- **Internationaal topcentrum voor kennis, onderzoek en onderwijs.** Wij **als sector** investeren in de omzetting van fundamenteel en strategisch/toegepast onderzoek in winstgevende innovaties, de kennisbasis en de opleiding van jong talent. Wij vragen van **de overheid** consistent thematisch beleid en langetermijnfinanciering van fundamenteel onderzoek met een goede balans tussen aanbod- en probleemsturing. Wij nodigen de overheid uit met ons te investeren in voortzetting van succesvolle publiek-private samenwerking, zoals topinstituut Groene Genetica en het Centre for Biosystems Genomics (CBSG), en voortbouwend op hun ervaring nieuwe (regionale) publiek-private initiatieven te lanceren met name gericht op MKB. Wij zullen de overdracht van intellectueel eigendom van kennisinstellingen naar ondernemers makkelijker maken en stellen voor met de overheid specifiek voor onze sector een revolverend fonds in te richten voor risicofinanciering van innovatief ondernemerschap in (startende) bedrijven. Wij vragen de overheid te bemiddelen bij het vinden van een optimale balans tussen kwekers- en octrooirecht en te ijveren voor Europese wet- en regelgeving die het gebruik van nieuwe veredelings technieken stimuleert en versnelt. Ook willen wij met de overheid "Centres of Expertise" opzetten voor bèta-technici en optimale, regionale afstemming tussen bedrijven en MBO/HBO-instellingen.
- **De meest duurzame sector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen in de wereld.** Wij **als sector** houden vast aan hoge ambities voor energie-efficiëntie (+2% per jaar), CO₂-reductie (30% in hele en 48% in glastuinbouw), klimaatneutraliteit (nieuwe kassen en bedrijven), duurzame energie (20%), gewasbeschermingsmiddelen (nul emissie) en bodem- en waterkwaliteit (100% duurzaam). Wij vragen **de overheid** te blijven investeren in het transitieprogramma "Kas als Energiebron", te zorgen voor een "level playing field" voor decentrale elektriciteitsopwekking (WKK) en investeringen in aardwarmte te garanderen. Wij vragen haar ons te ondersteunen bij het ontwikkelen van een effectief en duurzaam pakket gewasbeschermingsmiddelen, de financiering van onderzoek en onderwijs voor de transitie naar een bio-based economy en innovatieprogramma's voor groene ketens (met minder water, biologische gewasbescherming, duurzame teelt en mineralenbeheer).
- **Optimale ruimte en infrastructuur voor de gehele keten.** Wij **als sector** zullen met de overheid werken aan de realisatie van multimodaal transport en reductie van fossiele

brandstoffen. Wij vragen **de Rijksoverheid** om het nationale belang van de sector aan te geven en de Provincies te vragen ontwikkelingsruimte voor Greenports in provinciale structuurvisies te verankeren en verder uit te werken in regionale ontwikkelingsplannen – faciliteer hiermee individuele bedrijfsuitbreiding waar deze past in het regionale ontwikkelplan. Tot slot vragen wij de overheid met ons de samenleving nog bewuster te maken van de waarde van groen.

- **Een sterk imago en internationaal leidend merk.** Wij **als sector** zullen ons maatschappelijk imago in Nederland verbeteren en onze aantrekkelijkheid als werkgever vergroten. Wij zullen ons internationaal nog sterker positioneren zodat het merk Holland #1 blijft voor sierteelt en uitgangsmaterialen en #2 wordt voor voedingstuinbouw (spontane naamsbekendheid). Wij vragen **het kabinet** te zorgen voor evenwichtige discussies in de politiek over onderwerpen die onze publieke en internationale reputatie raken (zoals werkgeverschap en duurzaamheid).
- **Een slagvaardige en verantwoordelijke sectororganisatie.** Wij **als sector** implementeren een slagvaardig regieorgaan en een projectorganisatie voor de uitvoering van deze actieagenda. De middelen worden efficiënt ingezet langs de lijnen van dit sectoradvies. Het Productschap Tuinbouw met haar collectieve bestedingsmechanisme wordt daartoe gereorganiseerd. Wij implementeren een gedragscode voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) met een sanctiemogelijkheid om het zelfreinigend vermogen van de sector te versterken.

De Gouden Ring

Tuinbouw en Uitgangsmaterialen wil een topsector zijn waarop Nederland trots kan zijn: het toonbeeld van effectieve zelforganisatie in een complexe sector met een uitgesproken MKB-karakter. Greenport Holland verenigt het bedrijfsleven en was reeds het bestuurlijk klankbord van dit sectoradvies. De voorzitter van Greenport Holland neemt met de voorzitter van een nieuw te formeren bestuur van kennisinstellingen en een vertegenwoordiger van het ministerie van EL&I zitting in de T&U Board waaraan het Operationeel Comité rapporteert. De hele sector blijft betrokken in projectteams per actielijn. Zo bouwen wij de uitstekende samenwerking in de "Gouden Driehoek" uit tot een "Gouden Ring": naadloos, onbreekbaar, continu. Een cirkel van almaar meer met almaar minder. Wat wij hier beloven gaan wij waarmaken. Bedrijven en kennisinstellingen hebben zich al (financieel) aan de actieagenda gecommitteerd. Wij nodigen de overheid uit hetzelfde te doen.

Het topteam Tuinbouw en Uitgangsmaterialen